

Het toneel helemaal leegruimen

Tijdens het monologenfestival Alleen theater

van deSingel en Monty probeerde

Jan Joris Lamers

vier avonden na elkaar

'iets wat tussen spreken en spelen ligt'.

Hierna fragmenten uit

één van Lamers' monologen.

In Etcetera 49 beschreef Peter De Jonge de optredens van Lamers als 'erudiete bespiegelingen en mijmeringen over lievelingsonderwerpen als theater, architectuur en kunst (...) in een grote fugatische stroom versmolten met herinneringen aan zijn vroegste theaterverleden en voorgelezen fragmenten van lievelingsauteurs Thomas Bernhard en Peter Handke.'

Hoewel het toen uitgesprokene in principe niet voor druk bestemd is, publiceren wij hier toch een aantal – ongepolijste – fragmenten uit de 'monoloog' van 1 maart 1995.

(...) Het ideaal van een toneelspeler is om onvoorbereid op te gaan. Dat is zijn grootste angst en tegelijkertijd zijn grootste kracht. Alleen, zo'n plek waar je ongeoorloofd op mag gaan, zo maar, is natuurlijk heel moeilijk te vinden. Ik ben dan ook heel blij dat ik de gelegenheid heb gekregen om een paar avonden lang, in deze tijd van absolute voorbereiding, dit te mogen doen.

Zoals u weet wordt alles voorbereid tegenwoordig. Heel lang van tevoren bedacht en nog veel langer van tevoren, neen, dat kan niet, heel lang van tevoren bedacht althans, en dan heel erg aangekondigd en aangeprezen, lang voordat het is gebeurd en meestal blijft dan die schil van propaganda daaromheen hangen, om die dingen. Die dingen voldoen zelfs op bepaalde momenten aan die propaganda. Ikzelf heb het altijd buitengewoon leugenachtig gevonden om lang van tevoren iets aan te kondigen. Ik heb me daar natuurlijk ook veelvuldig aan bezondigd, maar nu dacht ik, ik moet dat dan maar doen, onvoorbereid opgaan in een serie van monologen, dan moeten het ook maar echt monologen zijn. Ik probeer me daar niet mee te rechtvaardigen, maar u moet zich voorstellen dat ik het behoorlijk eigenaardig vind. Ik heb geprobeerd om het toneel helemaal leeg te ruimen. Ik zal proberen om het toneel helemaal leeg te ruimen. Ik zal proberen om niet te vertellen wat ik gisteren heb verteld, dus zeg ik nu iets anders.

De vloer is geschrobd. Hij werkt als reflector, zoals u ziet. Dat is een eigenaardige eigenschap. Ik weet niet precies wanneer ik daarmee ben begonnen, maar op een gegeven moment heb ik ontdekt dat dat de enige manier is om een theater daglicht te verschaffen, in ieder geval een beetje het idee van daglicht, omdat het allemaal dichtgespijkerd zit. De enige manier om het zo te laten zijn als de zon, om het te laten weerkaatsen, dus het ziet er nu een beetje als buiten uit.

Ik moet u zeggen dat ik het wel allemaal heb voorbereid, maar dat ik me heb veroorloofd om de volgorde niet uit m'n hoofd te leren. Want ik heb hier een kruisje staan bijvoorbeeld, maar dat is meer voor de microfoons, voor het licht – het wordt ook opgenomen.

Hier zit het luik dat in de meeste schouwburgen niet meer aanwezig is en waaruit vroeger het digitale gevaar kwam, dat wil zeggen het berekende gevaar, iets waar je niet bang voor hoeft te zijn. Het moderne gevaar komt uit de rechterachterhoek. Je gelooft dat niet? Zelfs de moderne onderzoekers hebben uitgevonden dat het bij Kuifje allemaal klopt, zonder dat Hergé ooit heeft willen toegeven dat hij dat wist. Het is dus blijkbaar iets: dat is gevaarlijk. Dat heb ik dan ook uitgelegd, want dan heb je er niet zoveel last van.

Het is net zoiets als één van de gouden wetten van de mise-en-scène. Als je bang bent voor iemand in een stuk of in een situatie, dan is het meestal het beste om naar het gevaar toe te lopen, dat veroorzaakt de spanning bij de toeschouwer van: o, god, wat zal er gebeuren en tegelijkertijd is het volkomen onzinnig, want dat doe je natuurlijk nooit in het echt. Dus alles wat je niet in het echt doet, is op het toneel echter. Ik heb dat ook nooit

begrepen, maar toen ik dat meerdere malen gedemonstreerd zag, geloofde ik het. Sindsdien pas ik dat toe, hoewel ik meestal veel te zenuwachtig ben om dat soort dingen te onthouden en er ook nog een vreselijk grote hekel aan heb om elke avond hetzelfde te doen. Op het moment dat ik denk, dat ik voel, dat ik hetzelfde doe als de avond tevoren, dan word ik ontzettend chagrijnig, kwaad, gemeen. Voornamelijk tegen anderen, maar ook in grote delen tegen mijzelf.

Het enige wat mij heeft geleerd om daarmee om te gaan, is een vroegtijdig besef dat je de dingen die je denkt, ook al zijn ze nog zo erg, moet uitspreken, dat zal ongetwijfeld ook een heel erg katholieke achtergrond hebben. Ik ben zoals u wel begrijpt katholiek opgevoed. Noordelijk katholiek, wat heel anders schijnt te zijn dan zuidelijk katholiek. Hugo Claus begint altijd heel hard te lachen wanneer je het hebt over katholiek als je in het Noorden geboren bent, dat schijnt echt iets heel anders te zijn.

Een toneelspeler die niets kan

Etienne Decroux zei: 'Een toneelspeler kan eigenlijk niets en dat is ook goed, want als hij zou weten wat hij zou moeten doen, wat hij zou moeten kunnen, dan zou hij geen stap meer voor de andere kunnen zetten.'

Dat was een buitengewoon prikkelende uitspraak voor een jongen van 23, die even niet op de toneelschool zat en zich op de Rijksacademie verveelde met het tekenen van blote vrouwen, waar snel een scherm voor werd gezet als de portier binnenkwam met een mededeling. De portier mocht die vrouw niet zien. Wij zaten de hele dag die vrouw te tekenen; hij mocht haar niet zien.

De rangen en standen in Amsterdam in de vroege jaren '60 waren onvoorstelbaar burlesk, niemand hield zich eraan, maar iedereen vond dat het zo moest blijven, daar moest wel iets vreselijks uit voortkomen, dat dachten we allemaal en uiteindelijk is het toch allemaal weer terecht gekomen.

Maar goed, ik ben naar Parijs gegaan. Ik